

เครือข่ายทางสังคม*

ปฐมาภรณ์ บุษปธำรง

ภาควิชาสังคมศาสตร์และ

การเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

๑. บทนำ

ในชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อชุมชนเมืองมีการพัฒนาหลายด้าน อาทิ ระบบการขนส่งมวลชน การพัฒนาชุมชนในเมือง โรงพยาบาล อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคยังไม่เพียงพอสำหรับประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตเมือง เนื่องจากการไหลบ่าของผู้อยู่อาศัยในเขตชานบทสู่ชุมชนเมืองเพื่อหางานทำ และเพื่อชีวิตอันสะดวกสบาย มีงานศึกษาวิจัยจำนวนมากไม่น้อยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศซึ่งได้ระบุถึงการไหลบ่าของประชากรสู่เขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านอุตสาหกรรม

ปรากฏการณ์หนึ่งของการพัฒนาสู่ชุมชนเมืองคือ การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในกลุ่มของประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมืองซึ่งส่งผลให้มีการสนับสนุนทางสังคมตามมา สำหรับ

สังคมไทยทุกวันนี้เขตกรุงเทพมหานครนับว่าเป็นเมืองที่มีความแออัดและประสบปัญหาทางสังคมหลายด้าน อาทิ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความจำกัดของทรัพยากรเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นของประชาชนในทุก ๆ ด้าน โดยมีสาเหตุปัจจัยหลายประการ

ปัจจัยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับมาตรฐานทางจริยธรรม คุณธรรมเสื่อมลง ค่านิยมทางวัตถุในสังคมเมือง แนวโน้มของสถาบันครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลง โดยเฉพาะครอบครัวไม่สามารถให้การดูแลปกป้องเด็กได้อย่างเต็มที่อันเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ยังชีพที่รัดตัว ช่องว่างระหว่างวัยและความคิด ค่านิยมการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมซึ่งมีผลทำให้ระบบครอบครัวอ่อนแอลง ประกอบกับปัญหาความยากจนหรือขาดโอกาสทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมด้านต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนสภาพปัญหาและขบวนการอาชญากรรมที่ซับซ้อนขึ้น

นอกจากนี้ ในชุมชนเมืองหลายแห่ง รวมทั้งกรุงเทพมหานคร มิได้มีผู้อยู่อาศัยเป็นชาวไทยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงชาวต่างชาติที่มาตั้งถิ่นฐานและพำนักในประเทศไทยด้วย ในบรรดาชาวต่างชาติเหล่านี้มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นกลุ่มต่างชาติที่มาทำงานในเมืองไทย หากปราศจากการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงด้านเครือข่ายทางสังคมกับชุมชนในเขตเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร แล้ว การทำความเข้าใจในระบบสังคมเมืองอันสลับซับซ้อนเช่นกรุงเทพมหานครจะเป็นไปได้อย่างช้า และการวางนโยบายทางสังคมและแผนงานสำหรับพัฒนาสังคมเมืองอาจไม่ตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ก่อปรกับความเสี่ยงในด้านสภาพความปลอดภัยในการดำรงชีวิตในสังคมเมือง

* เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการและการจัดเวทีสาธารณะ เรื่อง มหกรรมสู่กรุงเทพฯ เมืองน่าอยู่ วันที่ ๒๑-๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ ห้องแกรนด์ฮอลล์ ชั้น ๒ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค กรุงเทพฯ

ดังนั้น ลำพังการดำเนินงานโดยภาครัฐซึ่งมีบุคลากรจำกัดจึงไม่เพียงพอแก่การจัดการปัญหาดังกล่าว จำต้องอาศัยกลไกปัจจัยหลายส่วนประกอบกัน ทั้งในส่วนของกรอบกฎหมาย นโยบายที่ชัดเจนจากภาครัฐ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ กระบวนการทำงานที่เป็นระบบต่อเนื่อง จริงจัง รวมถึงปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ เช่น การระดมทรัพยากร การสร้างเครือข่ายทางสังคม

บทความนี้ศึกษาลักษณะของเครือข่ายทางสังคมในชุมชนเมือง โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ ความหมายและลักษณะของเครือข่ายทางสังคม สถาบันทางสังคมกับเครือข่ายทางสังคม การประยุกต์ใช้หลักการทางสังคมในการศึกษาช่วยเหลือชุมชนในเมือง

๒. ความหมายและลักษณะของเครือข่ายทางสังคม

ความหมายของเครือข่ายทางสังคมประกอบไปด้วยการพิจารณาถึงเครือข่ายทางสังคมในฐานะที่เป็นการจัดระบบการให้ความช่วยเหลือในชุมชนเมืองโดยผ่านระบบที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีการสนับสนุนด้านวัตถุ บริการชุมชน ข่าวสารข้อมูล การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความช่วยเหลือทางสังคมโดยผ่านสถาบันทางสังคมหลัก อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางและเชื่อมโยงกับหลายภาคในสังคมซึ่งรวมถึง

การพัฒนาระบบความคุ้มครองทางสังคมด้วย สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นตัวแปรและองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมคือ การให้ชุมชนฝ่ายต่าง ๆ พัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนเมืองให้น่าอยู่

สถาบันครอบครัว

สถาบันอันจัดว่าเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมนับแต่สมัยโบราณคือ สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมโดยการสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัวโดยการพัฒนาและให้การดูแลเด็กอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง สถาบันครอบครัวในชุมชนเมืองอาจแบ่งได้เป็นลักษณะกว้าง ๆ คือ ครอบครัวเดี่ยวอันประกอบด้วยพ่อแม่และลูกอาศัยอยู่ในบ้าน และครอบครัวขยายซึ่งอาจรวมถึงปู่ย่าตายายอาศัยร่วมกับบุตรหลาน

การหน้าที่หลักของครอบครัวคือ การพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคมโดยมีรากฐานจากระบบครอบครัวตลอดจนสามารถเป็นที่พึ่งพิงอันปลอดภัยแก่เด็กได้ในยามที่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ คุณลักษณะดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับค่านิยมวัฒนธรรมในการเลี้ยงดูเด็กที่วางอยู่บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและพฤติกรรมของเด็ก การมอบความรักความอบอุ่นอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะการตระหนักในสิทธิเสรีภาพของเด็ก หากว่าสถาบัน

ครอบครัวมีความอ่อนแอ หรือกลายเป็นผู้กระทำต่อเด็กเสียเองจะส่งผลกระทบต่อตรงที่ค่อนข้างรุนแรงและระยะยาวต่อตัวเด็ก ทั้งในด้านการสร้างความไว้วางใจ การหล่อหลอมพฤติกรรมอันเกิดจากประสบการณ์

นอกจากนี้ สถาบันทางครอบครัวยังมีหน้าที่ในการถ่ายทอดค่านิยมและปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามให้กับเด็กและอนุชนด้วยในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมในเมืองภายใต้ระบบทางสังคมอันประกอบไปด้วยชุมชนไทยและต่างชาติ เช่น กรุงเทพมหานครควรจะได้มีการตระหนักถึงคุณค่าและวัฒนธรรมอันดีงามของบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ทั้งนี้รวมไปถึงบทบาทครอบครัวทั้งหญิงและชายในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคม

สถาบันชุมชน

สถาบันชุมชนในเขตเมืองมีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถาบันครอบครัว และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคม โดยรวมถึงบทบาทของชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน

สถาบันการศึกษามีบทบาทอย่างสูงในการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนและเป็นที่ทราบกันว่าในชุมชนเมือง ระบบการศึกษาประกอบไปด้วยระบบไทยและระบบนานาชาติ อาทิ โรงเรียนไทย โรงเรียนนานาชาติ การเชื่อมโยงและพัฒนาระบบเครือข่าย

ข่ายควรได้มีการคำนึงถึงการสานต่อระบบโรงเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ซึ่งจะมีผลทำให้เด็กได้รับความปลอดภัยและการพิทักษ์ทางสังคมด้วย

ระบบการศึกษาในปัจจุบันทำให้เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา สังคมของเด็กจึงอยู่กับเพื่อนและครูที่คอยให้การอบรมสั่งสอน เมื่อเด็กเดินทางออกจากบ้านสู่โรงเรียนเท่ากับช่องว่างที่ห่างออกจากครอบครัว สิ่งที่ได้หรือเรียนรู้จำนวนมากจึงไม่ได้มาจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง แต่มาจากเพื่อนฝูง ครู สิ่งแวดล้อมทางระหว่างบ้านกับโรงเรียน ดังนั้น โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาจึงมีภาระรับผิดชอบในการดูแลปกป้องเด็กขณะที่เดินทางมาสู่โรงเรียนด้วย โรงเรียนจึงมีบทบาทในการสร้างเกราะป้องกันเด็กจากการตกเป็นเหยื่อของการกระทำผิด โดยผ่านการสั่งสอนให้เท่าทันภัยจากสังคมรอบข้าง การสร้างความปลอดภัยแก่ตัวเอง การเผชิญกับปัญหาและการแก้ไขเมื่อต้องตกอยู่ในปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้ โรงเรียนควรทำหน้าที่ในการเฝ้าระวังปัญหา สอดส่องคุ้มครองเด็กจากการกระทำอันไม่พึงประสงค์ ภาวะเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการกระทำผิด โดยการให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วม โดยนัยนี้ โรงเรียนหรือ

สถาบันการศึกษาจึงทำหน้าที่เป็นโครงข่ายคุ้มครองทางสังคมที่สำคัญองค์กรชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคม ตลอดจนการสอดส่องเฝ้าระวังปัญหาในชุมชน โดยปรับทัศนคติว่าการละเมิดสิทธิหรือการกระทำต่อเด็กเป็นปัญหาครอบครัวหรือปัญหาระดับปัจเจกมาสู่การตระหนักว่าเป็นปัญหาสังคมส่วนรวมที่ต้องร่วมมือกันป้องกันแก้ไข นอกจากนี้ในกรณีของเด็กในชุมชนถูกกระทำหรือตกเป็นเหยื่อของการกระทำผิด ชุมชนอาจเข้าไปมีบทบาทเป็นปากเป็นเสียง (advocator) เรียกร้องความเป็นธรรม การคุ้มครองทางกฎหมายและสิทธิที่ประชาชนและเด็กพึงได้รับการปกป้องคุ้มครอง ในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นสามารถมีบทบาทในการผลักดันหรือชี้แนะเชิงนโยบาย (social broker) ระดับท้องถิ่น บทบาทในการสร้างกลไกเชิงวัฒนธรรมในการปกป้องเด็ก อาทิ การรณรงค์ด้านค่านิยม นอกจากนี้ การถ่ายโอนบทบาทภารกิจจากภาครัฐไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนสำคัญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่ชัดเจนในเชิงนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น การบริหารงบประมาณและการจัดการโครงการต่าง ๆ ซึ่งองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้กลุ่มพลังชุมชนที่มีแต่เดิมเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

สถาบันทางศาสนา

ระบบความเชื่อและค่านิยมพื้นฐานอยู่ภายใต้สถาบันทางศาสนา ซึ่งถือเป็นทรัพยากรชุมชนที่มีความสำคัญอย่างมาก

ในอดีต สถาบันศาสนา เช่น วัด เป็นสถานอบรมบ่มเพาะและขัดเกลาความคิดแก่สมาชิกสังคม และการมีบทบาทในด้านพัฒนาสังคมหลายด้าน แต่ปัจจุบันบทบาทของสถาบันทางศาสนาได้เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้วัดและสถาบันศาสนามีความห่างเหินกับชุมชน

การพัฒนาระบบเครือข่ายทางสังคมควรมีความเชื่อมโยงกับฐานคิดและความเชื่อทางศาสนาโดยอ้างอิงถึงระบบศาสนาของแต่ละชุมชนและใช้สันติวิธีในการพัฒนาระบบเครือข่าย

สถาบันทางเศรษฐกิจและการเมือง

สถาบันทางเศรษฐกิจเป็นสถาบันทางสังคมที่มีส่วนในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมโดยมีรากฐานอยู่ที่การทำงาน ทั้งนี้ การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมกับการทำงานอาจมีนโยบายในการช่วยให้บุคลากรได้มีโอกาสเรียนรู้และร่วม

กิจกรรมทางสังคมและการแสดงความคิดเห็นในประเด็นอันเกี่ยวข้องกับการทำงานและการเมืองอันมีประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายทางสังคมได้ในระยะยาว

๓. การศึกษาเครือข่ายทางสังคมเพื่อการจัดการให้ความช่วยเหลือ

๑. การศึกษาหาข้อมูล (fact finding or social study)

การทำความเข้าใจเครือข่ายทางสังคมต้องมีข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชนที่ตนต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือ หรือปฏิบัติงานด้วยการวินิจฉัยปัญหาและให้ความช่วยเหลือโดยขาดข้อมูลที่ถูกต้อง มักเป็นผลเสียมากกว่าผลดีจึงต้องศึกษาหาข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบ โดยศึกษาถึงปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในต่าง ๆ ของผู้ที่มาขอรับบริการอย่างละเอียดลึกซึ้งก่อนการวินิจฉัยและวางแผน

การศึกษาด้านเครือข่ายทางสังคมนั้นควรมีการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนอย่างละเอียดเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในเชิงนโยบายและการวางแผนในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในเขตกรุงเทพมหานครต่อไป

๒. การวินิจฉัยหรือประเมินปัญหา (assessment)

ควรนำข้อมูลนั้นมาวินิจฉัยลักษณะของชุมชนองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงการศึกษาและการสาาระบบเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้ประเด็นที่ศึกษาอาจรวมไปถึงประเด็นดังต่อไปนี้

- ปัญหาของชุมชนที่ประสบอยู่ ซึ่งอาจรวมถึงชุมชนต่างชาติและชุมชนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร

- ความสัมพันธ์ของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน กับสิ่งแวดล้อมหรือกับระบบอื่น ๆ สำหรับการวินิจฉัยปัญหาด้านสังคมนั้น หมายถึง การประเมินดูที่สถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน

ในการพิจารณาภาวะแวดล้อมหรือสถานการณ์ของผู้ขอรับบริการ สิ่งที่ควรนำมาพิจารณามีดังนี้

(๑) บทบาทของผู้ขอรับบริการ (บุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ที่มีต่อภาวะแวดล้อมรอบ ๆ ตัว)

(๒) ระบบค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ ลักษณะของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชนนั้น ๆ

(๓) ความรับผิดชอบของบุคคล กลุ่ม ชุมชน ในขอข่ายทางสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย

การประเมินปัญหาของบุคคล กลุ่ม ชุมชน ให้ละเอียดรอบคอบและครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย

ภายในและภายนอกซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางจิตใจ และสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งซึ่งจะได้นำมาวางแผนให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การวางแผนให้ความช่วยเหลือ (planning for intervention)

ขั้นนี้จัดว่าเป็นขั้นที่สำคัญเมื่อได้ข้อมูลจากการสำรวจและวิเคราะห์มาอย่างถูกต้องแล้วจำเป็นต้องนำมาวางแผนและลงมือให้ความช่วยเหลือต่อไป การวางแผนให้ความช่วยเหลือที่จำเป็น คือ

(๑) สำรวจดูทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีในบุคคล ในครอบครัว ในกลุ่ม ชุมชน หรือในสังคมนั้น ๆ ซึ่งทรัพยากรนี้หมายถึง ทั้งทรัพยากรภายใน (internal resources) และทรัพยากรภายนอก (external resources) ทรัพยากรภายใน หมายถึง แรงจูงใจ โอกาส และความสามารถของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม หรือชุมชนในการที่จะแก้ไขปัญหาของเขา ต้องดูพลัง ดูความพร้อมในการร่วมมือแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วงไป ส่วนทรัพยากรภายนอก หมายถึง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เสริมเพื่อให้การแก้ไขปัญหาลุล่วงไปได้ เช่น วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนองค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม หรือชุมชนนั้น ๆ ต้องสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิด

ประโยชน์ต่อการวางแผนเพื่อแก้ไข
ปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วงไป

(๒) ควรต้องสำรวจระบบ
ชุมชนและเครือข่ายทางสังคม โดย
สนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทมาก
มาในการจัดระบบความช่วยเหลือ
อาจมีบทบาทเป็นปากเป็นเสียง เป็น
ผู้เปลี่ยนแปลงสังคม เป็นผู้สนับสนุน
(persuader) เป็นตัวแทนของพ่อแม่
(parent figure) เป็นผู้จัดระเบียบ
ชุมชน (community organizer) หรือ
มีอีกมากมายหลายบทบาท ในการ
วางแผนเพื่อให้ความช่วยเหลือนี้ จะ
ช่วยให้ชุมชนมีการประสานความ
เห็นยวแน่นทางสังคมและสามารถ
พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือ
ในชุมชนและระหว่างชุมชนได้ด้วย
โดยเน้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชน
และสถาบันทางสังคม

การวางแผนเข้าไปให้ความ
ช่วยเหลือนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับ
บุคคลมากกว่า ๒ คนขึ้นไป และ
ควรมีการติดต่อสื่อสารโยงใยไปถึง
ระบบต่าง ๆ อีกด้วย เช่น ระบบใน
ครอบครัว กลุ่ม และชุมชนนั้น ๆ
ด้วย ดังนั้น การวางแผนเข้าไปให้
ความช่วยเหลือจึงจำเป็นต้องมีการ
ประเมินวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ อย่าง
ละเอียดถี่ถ้วนและรอบคอบ ประการ
ที่สำคัญที่สุดก็คือ การส่งเสริมการมี
ส่วนร่วมของชุมชนในเขตเมืองโดย
สันติวิธี

๔. การลงมือให้ความช่วยเหลือ

(intervention)

โดยปรกติแล้วการให้ความ
ช่วยเหลือมีเป้าหมายหลักอยู่ ๒
ประการ คือ

(๑) ช่วยในภาวะรีบด่วน
หรือในภาวะวิกฤติ

(๒) ช่วยให้เกิดการเปลี่ยน
แปลงระยะยาว

ช่วยในภาวะรีบด่วนหรือ
ภาวะวิกฤติ เป็นการให้ความช่วย
เหลือระยะสั้น (short term treatment)
ภาวะวิกฤติ หมายถึง เหตุการณ์ที่
เกิดขึ้นโดยกะทันหัน และเหตุการณ์
นั้น มีผลกระทบกระเทือนจิตใจอย่าง
รุนแรง เช่น การสูญเสียบุคคลอัน
เป็นที่รัก (การตาย) โรคระบาดในชุม
ชนห่างไกล น้ำท่วมหรือไฟไหม้ การ
หย่าร้างในครอบครัว และเหตุการณ์
ที่ส่งผลกระทบกระเทือนต่อคู่สมรส
และครอบครัวอย่างกะทันหันต่าง ๆ
เหล่านี้เป็นต้น

การให้ความช่วยเหลือ
ระยะยาวนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง
ที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องให้ความ
ช่วยเหลือระยะยาว ในกรณีที่เป็น
เช่น ต้องคิดว่าบุคคล ครอบครัว กลุ่ม
และชุมชนนั้น ๆ จะเปลี่ยนแปลงใน
ทางที่ดีขึ้น หรือพัฒนาขึ้นอย่างไร
จะพัฒนาสังคมโดยส่วนรวมได้อย่างไร

ในปัจจุบันบทบาทของผู้นำ
ในชุมชนมิได้เป็นผู้แก้ปัญหาแต่เพียง
อย่างเดียว แต่มีบทบาทเปลี่ยนแปลง
ไป เช่น เป็นผู้ประสาน เป็นผู้สอน

เป็นผู้ให้การอบรม และเป็นผู้พัฒนา
บุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน
ด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องมีความคิดที่
เปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนและพัฒนา
เครือข่ายทางสังคมตลอดจนปฏิบัติ
งานให้ล่องตัวเหมาะสมทันต่อการ
เปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบัน
และสามารถตอบสนองความจำเป็น
ของผู้ขอรับบริการได้ นักสังคมสง-
เคราะห์จะต้องมีความคิดริเริ่ม และ
สามารถมองสถานการณ์ต่าง ๆ ให้
กว้างไกลออกไป สามารถปรับบท
บาทของตนให้ทันต่อเหตุการณ์ใน
ปัจจุบันได้ด้วย

๕. การติดตามผลและประเมิน
ผล (follow up and evaluation)

ขั้นต่อไปที่นับว่ามีความ
สำคัญขั้นหนึ่งในการปฏิบัติงาน คือ
การติดตามผล เพื่อที่จะดูว่าการให้
ความช่วยเหลือมีผลต่อผู้รับบริการ
หรือไม่อย่างไร มีปัญหาและอุปสรรค
ใด ๆ เกิดขึ้นกับผู้รับบริการหรือไม่
ผู้รับบริการมีการเปลี่ยนแปลงไป
ในทางที่ดีขึ้นไหม เช่น การดำเนิน
ชีวิตในครอบครัว ในการทำงาน หาก
มีอุปสรรคเกิดขึ้น ผู้นำชุมชนต้อง
ร่วมมือกับผู้รับบริการจัดการแก้ไข
อุปสรรคนั้นเสีย เพื่อให้ผู้รับบริการ
สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรค
ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง จนกระทั่ง
สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

๖. การสิ้นสุดการให้ความช่วย
เหลือ (termination)

กระบวนการสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือ มีความสำคัญอย่างยิ่งในชุมชนแต่มีบุคคลจำนวนมากมองข้ามความสำคัญของข้อนี้ไป การเริ่มต้นที่ดีมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานฉันทา การสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือก็ย่อมมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานฉันทานั้น เพราะระยะเวลาการเริ่มต้นเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสัมพันธภาพระหว่างผู้ปฏิบัติงานในชุมชน กับผู้รับความช่วยเหลือว่าจะดำเนินไปอย่างไร ดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ส่วนระยะเวลาการสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือ จะเป็นเครื่องกำหนดถึงการที่ผู้รับบริการ จะสามารถดำรงรักษาวิธีการบำบัดไว้ หรือจะสูญเสียความสามารถนั้นไป

๔. บทสรุป

การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งชุมชนในเขตเมืองจำต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีความร่วมมือกันอย่างแท้จริงในการพัฒนาเมือง จากนิยามความหมายและวิธีการจัดความช่วยเหลือในชุมชนตามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาชุมชนเมือง เช่น กรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองน่าอยู่ หากผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงผลกระทบที่ประชาชนได้รับทุกวันนี้จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยที่ระบบการจัดการรองรับความจำเป็นและความ

ต้องการของผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองได้อย่างจำกัด เช่น ระบบการขนส่งมวลชน การพัฒนาชุมชนในเมืองโรงพยาบาล ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตเมืองด้วยเหตุอันน่าเสียดาย

สภาพการณ์สังคมเมืองในปัจจุบันอันแน่นขนัดด้วยประชากรมากมายเป็นเสมือนสัญญาณเตือนทางสังคมถึงสภาพวิกฤติทางสังคมซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต หากปราศจากการพัฒนาระบบเมืองให้น่าอยู่ อาทิ โดยการใช้เครือข่ายทางสังคม สภาพปัญหาอันกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่อาจสืบตามมาและทวีความรุนแรงมากขึ้น

ตามที่ได้อ้างมาข้างต้นของบทความนี้ การไหลบ่าของผู้อยู่อาศัยในเขตชนบทสู่ชุมชนเมืองเพื่อหางานทำและเพื่อชีวิตอันสะดวกสบายเป็นสาเหตุหนึ่งของความแออัดในเมือง การพัฒนาเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในกลุ่มของประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมืองซึ่งส่งผลให้มีการสนับสนุนทางสังคมตามมาจึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่อาจจะนำมาพัฒนาในรูปแบบของนโยบายทางสังคมสำหรับประชาชนได้ ซึ่งสำหรับสังคมไทยทุกวันนี้เขตกรุงเทพมหานครนับว่าเป็นเมืองที่มีความแออัดและประสบปัญหาทางสังคมหลายด้าน อาทิ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาอาชญากรรม

โดยปัญหาดังกล่าวอาจจะลดลงหากมีการพัฒนาระบบเครือข่ายสำหรับชุมชนต่าง ๆ ทั้งไทยและต่างชาติ

ส่วนที่กล่าวถึงปัญหาด้านมาตรฐานทางจริยธรรม คุณธรรมเสื่อมลง ค่านิยมทางวัตถุ ในสังคมเมืองแนวโน้มของสถาบันครอบครัว และชุมชนอ่อนแอลง โดยเฉพาะครอบครัวไม่สามารถให้การดูแลปกป้องเด็กได้อย่างเต็มที่อันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจการยังชีพที่รัดตัว ช่องว่างระหว่างวัย และความคิดค่านิยมการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีผลทำให้ระบบครอบครัวอ่อนแอลง ประกอบกับปัญหาความยากจนหรือขาดโอกาสทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมด้านต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนสภาพปัญหาและขบวนการอาชญากรรมที่ซับซ้อนขึ้นนั้น หากมีการพัฒนาระบบเครือข่ายทางสังคม การพัฒนาจริยธรรมหรือการส่งเสริมค่านิยมทางสังคมอันดีงามอาจจะกระทำได้โดยผ่านเครือข่ายทางสังคม

ในชุมชนเมืองหลายแห่ง รวมทั้งกรุงเทพมหานคร ตามที่กล่าวมาข้างต้น มิได้มีผู้อยู่อาศัยเป็นชาวไทยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงชาวต่างชาติที่มาตั้งถิ่นฐานและพำนักในประเทศไทยด้วย ในบรรดาชาวต่างชาติเหล่านี้มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นกลุ่มต่างชาติที่มาทำงานในเมืองไทย โดยเริ่มก่อ

ตั้งเป็นชุมชนต่างชาติ และเริ่มก่อตั้งชมรมทางสังคม โดยที่ประชาชนไทยอาจจะเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ไม่มากนัก หากปราศจากการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงด้านเครือข่ายทางสังคมกับชุมชนในเขตเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร และเมืองอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับกรุงเทพมหานคร แล้ว การทำความเข้าใจในระบบสังคมเมืองอันสลับซับซ้อนและการ

วางนโยบายทางสังคมและแผนงานสำหรับพัฒนาสังคมเมืองอาจไม่ตอบสนองต่อความจำเป็นซึ่งบางครั้งอาจเป็นความจำเป็นเร่งด่วนและเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ก่อปรกับความเสี่ยงในด้านสภาพความปลอดภัยในการดำรงชีวิตในสังคมเมือง

ดังนั้น การดำเนินงานโดยภาครัฐซึ่งมีบุคลากรจำกัดจึงไม่เพียงพอ

กับการจัดการปัญหาดังกล่าว จำต้องอาศัยกลไกปัจจัยหลายส่วนประกอบกัน ซึ่งเป็นทั้งในส่วนของกรอบกฎหมาย นโยบายที่ชัดเจนจากภาครัฐ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ กระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ต่อเนื่องจริงจัง รวมถึงปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ เช่น การระดมทรัพยากร การสร้างเครือข่ายทางสังคม ตามที่กล่าวมาในข้างต้น

การใช้คำ “กราบเรียน” หรือ “เรียน”

คำถามที่ว่า ควรจะใช้คำ “กราบเรียน” หรือ “เรียน” เป็นคำขึ้นต้นในการกล่าวรายงานในการจัดอบรมและการประชุม ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้เปิดงานนั้น ให้อุทตมไชตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ พร้อมภาคผนวกฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๙ และคำอธิบาย และหนังสือสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร ๑๓๐๕/ว ๕๒๙๓ ลงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๑ สรุปการใช้คำทั้งสองได้ดังนี้

กราบเรียน ใช้กับบุคคลธรรมดาได้แก่ ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และรัฐบุรุษ

เรียน ใช้กับบุคคลธรรมดานอกจากที่กล่าวไว้ข้างต้น

ดังนั้น คำกล่าวรายงานในการจัดอบรมและการประชุมควรใช้ว่า “เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด (ชื่อจังหวัด)” และไม่ต้องมีคำ “ท่าน” นำหน้าตำแหน่งผู้ที่กล่าวถึง